

Филантропия и наука или защо богатите даряват за образование

Силвия Пенчева

Институт по философия и социология – БАН

silviq_pencheva@abv.bg

Philanthropy and Science or Why Do the Rich Donate for Education

Silviya Pencheva

Institute of Philosophy and Sociology at the Bulgarian Academy of Sciences

silviq_pencheva@abv.bg

Резюме: В днешно време висшето образование в много държави по света разчита на подкрепа от страна на частната филантропия. Тази зависимост се увеличава през десетилетията и е резултат от нарастващите университетски разходи и намаляването на държавните инвестиции. Науката и инженерството, за чието развиване са нужни големи средства, са все по-привлекателни за студентите; от своя страна индустрията се нуждае от бързи иновации. В този контекст естествено възниква въпросът защо богатите даряват за образование. В повечето случаи отправна точка за филантропа е житейският му опит, а понякога благотворителността е свързана с благодарност към институция, но в други случаи мотивите не са така явни. Ала дали даряването за образование е мотивирано единствено от безкористно желание за промяна в обществото у дарителя, или в него има нещо повече? На този въпрос се търси отговор в статията.

Ключови думи: висше образование, филантропия, даряване, университети, финансиране на образованието.

Abstract: Today, higher education in many countries around the world relies on the support of private philanthropy. This dependence has increased over the decades and is the result of rising university costs and declining public investment. At the same time, students are increasingly attracted to science and engineering, and the industry needs rapid innovation. In this context, the question naturally arises as to why the rich donate to education. In most cases, the starting point for the philanthropist is his/her life experience, and sometimes charity is associated with gratitude to an institution but there are also cases in which philanthropists' motives are not so obvious. The question remains whether the donation for education is motivated solely by a selfless desire for change in society, or there is something more in it. This article seeks an answer to this question.

Keywords: higher education, philanthropy, donation, universities, education financing.

1. Кратък исторически преглед на филантропията за образование в САЩ

Най-старите университети на САЩ не са местни институции, а са създадени като колежи, които заимстват идеите, ценностите и учебната си програма от университетите на Великобритания, усъвършенстват християнската мисия и въздействат върху американското общество. Такъв е случаят с университетите Харвард и Йейл. Английският университет служи като модел на американския колеж.

Първият документиран случай за набиране на средства за такъв тип образование е в началото на 1630 г. То е организирано от Джон Елиът, църковен лидер в колонията Масачузетс Бей. Елиът се обръща към Джон Харвард, уважаван член на колонията и проповедник, който живее в същия район, за да помогне за финансирането на малък нов колеж. Харвард умира едва тридесетгодишен през 1638 г. и завещава половината от имуществото си и над 300 заглавия от личната си библиотека на новоосновения колеж. От 1639 г. институцията носи неговото име (Zunz 2011: 35).

Ранната американска икономика не е в състояние да поддържа дългосрочно коледите, така че те се финансират най-вече чрез дарения от Великобритания. Отначало Англия е единственият надежден източник на филантропия за образование, като англичаните Джон Харвард и Елиху Йейл са първите частни благодетели на университетското образование в Нова Англия (Drezner 2011). Американската революция бележи края на отношенията между колониалните колежи и британските филантропи като Харвард и Йейл. Коледите, които развиват култура на филантропия от основаването си обаче, продължават успешното набиране на средства и насърчаване на културата на филантропски дарения. С Революцията идва още една промяна - колониалните колежи получават университетски статут чрез въвеждането на професионални изследвания по право и медицина (Zubatsky, 1979).

Първоначално това, което мотивира филантропите да даряват за образование, е стремежът към земна слава или към духовно спасение. Още от началото на индивидуалното даряване за коледите обаче, дарителите преследват и други цели. Те могат да се опитват да оказват влияние при вземането на решения, свързани например с това кой има правото да определя учебната програма или кой да бъде назначен на даден пост.

Два века по-късно, между 1850 и 1890 г., филантропията променя американското висше образование. Големи дарения под формата на фондации, тръстове и имоти се превръщат в мощно средство за иновации. В началото на XX в. в САЩ редица богати филантропски фондации се ангажират с развитието на професионалното образование и подпомагането на научните изследвания в сферата на социалните науки. Постоянният и систематичен принос започва между Първата и Втората световна война (Thelin, Trollinger 2014: 29). Фондациите се появяват като основно средство за организиране на филантропските усилия на индустриалните магнати от типа на Хенри Форд, Андрю Карнеги, Джон Д. Рокфелер. Техните фондации, разговорно наричани фондации на "големите три", осигуряват "необходимия начален капитал за професионален напредък и институционален растеж, както и за иновации и изследвания в неизследвани и може би рискови области, където други източници на финансиране са недостъпни" (Arnove, Pinede 2007: 392). В този контекст отношенията между филантропските фондации и

финансираните от тях образователни институции могат да се разглеждат като свързани с поддържането на капитализма и присъщите му неравенства. От една страна, фондациите са до голяма степен нерегулирани и не се отчитат пред обществото. От друга страна, те са в състояние да оформят образователната политика и практика по начини, които вместо да насърчават социалната мобилност, да възпроизвеждат неравенствата. Този аспект на филантропията за образование е актуален и до днес.

През втората половина на ХХ в. индустрията има нарастващо участие върху университетските изследвания, тъй като финансирането, получено от правителствата, намалява, докато приходите от алтернативни източници се увеличават. До 1960-те години в САЩ корпоративното даряване за висше образование (75% от частни лица) е в размер на стотици милиони (Gasman, Drezner 2008: 82). Разбира се, това оказва огромно влияние върху бюджетите на университетите.

В последно време се наблюдава спад на записаните студенти, което затруднява финансово положение на образователните институции. В резултат от това нараства неравенство между публичните и частните университети по отношение на популярността им сред кандидат-студентите, качеството на изследователските програми и социалния произход на възпитаниците.

Докато, от една страна, е налице тенденция към намаляване на интереса към висшето образование като цяло, от друга, тенденциите в сферата на заетостта показват, че кариерният интерес е насочен към дисциплините от областта на STEM (Science – Technology – Engineering – Mathematics) или в превод наука, технологии, инженерство и математика, както и към здравеопазването. През последното десетилетие медицинските изследвания напредват много успешно и показват значими резултати в лечението на тежки и доскоро nelечими заболявания. Фондациите играят важна роля в този процес, като финансират определени проучвания, обикновено чрез групи с нестопанска цел, например благотворителни организации. За да си осигурят по-голямо финансиране, нужно, за да посрещат нарастващите разходи за иновативни STEM и здравни програми, които подготвят студентите за бъдещи нужди в работния сектор, университетите търсят алтернативни източници на приходи. Поради тази причина все повече от тях започват партньорства с частни дарители и бизнес сектора. Това е началото на нова ера на един вид приватизация на държавното висшето образование.

2. Дали даряването за образование е мотивирано от желание за промяна в обществото?

Без частно финансиране университетите са застрашени от премахване на преподавателски позиции, съкращаване на програмите и предлаганите курсове или напълно затваряне на кампуси. Частната филантропия играе все по-видима и важна роля както за публичните, така и за частните институции. В допълнение към подкрепата за разширяването на университетите и предоставянето на рисков капитал за научни изследвания и разработване на учебни програми, филантропията допринася и с финансова помощ за студенти с ниски доходи и други, които са изправени пред бариери, свързани с достъпа до и завършването на висше образование. Амбициите на университетите – да създават нови знания и умения за по-добро бъдеще – надхвърлят

способността на правителствата да плащат за тях. Необходимо е допълнително и алтернативно финансиране и частната филантропия допринася за него. Предизвикателството е да се гарантира, че този важен източник на финансиране не нарушава мисиите и практиките на университетите. Фокусирайки се върху даренията за организации бенефициенти в САЩ и Великобритания се оказва, че университетите и колежите са едни от най-големите бенефициенти на филантропия и в двете държави.

Често като причина за даряване филантропите изтъкват мотива да “направят света по-добро място”. Но дали това е реалната причина за подпомагане? Като цяло проучванията показват че полът, произходът на дарителите и други фактори играят роля в мотивацията им и процеса на вземане на решения за даряване. Повечето филантропи придобиват богатството си като предприемачи и поради това подкрепят специфични образователни политики и реформи и се застъпват за академични иновации, които насърчават креативността и изобретателността. Филантропията в сферата на висшето образование често пъти е свързана с личната история на дарителя. Такъв е случаят с даренията за организации и институции от страна на преуспели техни възпитаници или на близките на такива възпитаници (Rothschild 2001). Идеята тук е да се подкрепят филантропски каузи, позволяващи на други да получат подобни възможности, както и да бъде подчертана принадлежността на филантропа към дадена общност. Освен това те гледат на своите дарения като на средство за социален активизъм.

Чрез фондациите си богатите филантропи често пъти правят значителни дарения в подкрепа на научни изследвания (Murray 2013). Според някои автори ролята на частните фондации и благотворителните организации е от изключителна важност за развитието на науката, тъй като те са склонни да финансират високорискова научна работа в ранен етап, за която публичните субсидии не достигат и към които липсва търговски интерес. Университетите имат основна роля в създаването и разпространението на знание. Знанието, което те генерират чрез наука и инженерство, притежава икономическа стойност. То е интелектуална собственост с финансова стойност, към която изобретателят и институцията имат законни претенции. Компаниите, от друга страна се конкурират, за да създадат стойностен продукт за своите клиенти и финансова печалба за своите акционери. Следователно те имат интерес да се държат отблизо както знанията, така и технологиите, чрез които печелят предимство пред конкурентите. Чрез притежаването на патенти те защитават предимството си и избягват плащането на авторски права на други, включително университети.

Някои филантропски фондации, активни във висшето образование, например фондацията на Бил и Мелинда Гейтс, експериментират с нови подходи за предоставяне на средства. Субсидиите на институциите се заменят с безвъзмездни средства с “висок ливъридж, ориентирани към политика” за целите на застъпничеството (Kelly, James 2015: 92). Такива безвъзмездни средства се отпускат на частни бенефициенти като мозъчни тръстове и консултантски фирми, а в други случаи използването им включва мащабно сътрудничество, обхващащо множество фондации и институции. Новите подходи, въведени от някои от големите фондации, се определят с различни термини: “предприемаческа филантропия”, “застъпническа филантропия” или

“филантрокапитализъм”. Те са насочени към “постигане на конкретни резултати, които дават значителна възвръщаемост на инвестициите, често организирани около инициативи, които отразяват пазарнобазирани ценности, като избор и конкуренция” (Thompkins-Stange 2016:18). Тези примери показват, че ролята на филантропските фондации в подкрепата на висшето образование остава силна и се развива.

Бил и Мелинда Гейтс редовно публикуват на официалният уеб сайт на своята фондация списък на грантовете, които са отпуснали за множество институции по света. Прави впечатление, че много от даренията са за най-престижните и вече добре финансирани учебни заведения, включително Станфорд, Оксфорд, Бъркли, Йейл, Харвард, Колумбия и Университета на Пенсилвания. Отпускането на стипендии се оказва важно средство за формиране на интелектуалния елит на бъдещето. Фондация “Рокфелер” например в продължение на десетилетия финансира учени от други държави, които да продължат обучението си в САЩ (Arnove, Pinede 2007: 404). Значителни средства се изразходват и за финансиране на конкретни изследователски програми и научни институти. По този начин фондациите косвено задават посоката, в която да се развиват научните изследвания във водещи центрове, а оттам и в света, и поощряват определени направления за сметка на други. Те не дават изрични указания на студентите какви специалности и предмети да избират, или на учените с какви въпроси да се занимават, тъй като в противен случай биха могли предизвикат реакции на недоволство. Ала чрез финансовата помощ на фондациите се осигуряват работните места на много учени. Като предоставят на учените комфортен и сигурен живот, фондациите си гарантират и тяхната лоялност. За учените обикновено не е трудно да се ориентират какви изследователски проекти имат шанс да получат финансова подкрепа от филантропски организации и какви не. Така че е рядкост да се провеждат изследвания по теми, които биха могли да поставят филантропите, стоящи зад основните фондации, в неудобно положение. Инвестициите в различни институции, университети и изследователски програми, са начин филантропските фондации да насочват обществеността в посоката, в която имат интерес тя да върви.

3. Заключение

В днешно време висшите учебни заведения са подложени на силен натиск и трябва да се съобразяват с различни политики и процедури за набиране на средства. В световен мащаб те са изправени пред променящата се демографска структура на населението, засилената конкуренция и намаленото държавно финансиране за висшето образование. Колежи и университети трябва да се състезават за студенти и ресурси, за да бъдат конкурентоспособни на световния пазар. Тук се намесва частната филантропия, която осигурява допълнителните финансови ресурси за развитието на образователните институции, но в същото време поставя определени условия по отношение на работата им. Все по-голямо е филантропското участие на заможни фигури, които имат възможност да финансират академични и професионални програми с цел изграждане на най-съвременни съоръжения за високотехнологични изследвания и висококачествено обучение, а и заради влиянието, което придобиват. Системата на частно филантропско финансиране на образованието и науката буди безпокойство

поради зависимостите, които създава. Освен това е очевидно, че в една по-широка перспектива и в дългосрочен план тя носи толкова дивиденди на дарителите, колкото и на бенефициентите. И въпреки че това обикновено не се изтъква, филантропията в образованието и науката в голяма степен възпроизвежда неравенствата, вместо да съдейства за изравняването им. Във всеки случай остава място за съмнение, че зад финансирането в наука и образование от страна на големите филантропски организации стоят и други интереси, освен заявената им мисия, гласяща “да направим света по-добро място”.

Литература/References

- Arnove, R., N. Pinede. 2007. Revisiting the “Big Three” Foundations. // *Critical Sociology*, 33, 389-425.
- Drezner, N. 2011. *Philanthropy and Fundraising in American Higher Education*. San Francisco: Wiley Periodicals.
- Ehrenberg, R., C. Smith. 2003. The Sources and Uses of Annual Giving at Selective Private Research Universities and Liberal Arts Colleges. // *Economics of Education Review*, 22, 223-235.
- Gasman, M. 2012. What’s New is Old? Philanthropic Influence on Education // *Phi Delta Kappan*, 93 (8), 8-11.
- Gasman, M., N. D. Drezner. 2008. White Corporate Philanthropy and Its Support of Private Black Colleges in the 1960s and 1970s. // *International Journal of Educational Advancement*, 8 (2), 79-92.
- Kelly, A. P., K. J. James. 2015. Is the ‘New’ Education Philanthropy Good for Schools? Examining Foundation-Funded School Reform. Presented at American Enterprise Institute, Washington, DC.
- Murray, F. 2013. Evaluating the Role of Science Philanthropy in American Research Universities. // *Innovation Policy and the Economy*, 13, 23-59.
- Rothschild, M. 2001. Philanthropy and American Higher Education. // C.T. Clotfelter, T. Ehrlich (eds). *Philanthropy and the Nonprofit Sector in a Changing America*. Bloomington: Indiana University of Press, 413-427.
- Theelin, J. R., R. W. Trollinger. 2014. *Philanthropy and American Higher Education*. New York: Palgrave Macmillan.
- Tompkins-Stange, M. 2016. *Policy Patrons: Philanthropy, Education Reform, and the Politics of Influence*. Cambridge: Harvard University Press.
- Zubatsky, David, 1979, The history of american colleges and their libraries in the seventeenth and eighteenth centuries: a bibliographical essay, Occasional papers, University of Illinois Graduate School of Library Science
- Zunz, O. 2011. *Philanthropy in America. A History (Politics and Society in Twentieth Century America)*. Princeton: Princeton University Press.